

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Hervorming van de arbeidsongeschiktheidsregelingen

Goudswaard, K.P.; Jehoel-Gijsbers G.

Citation

Goudswaard, K. P. (2011). Hervorming van de arbeidsongeschiktheidsregelingen. In *Op weg naar een inclusieve arbeidsmarkt* (pp. 21-29). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/38010>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/38010>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Hervorming van de arbeidsongeschiktheidsregelingen

Kees Goudswaard*

In deze bijdrage zal ik aandacht besteden aan hervormingsmaatregelen en recente hervormingsvoorstellen ten aanzien van de belangrijkste arbeidsongeschiktheidsregelingen: de Wet WIA voor werknemers en de regeling voor jonggehandicapten, de Wajong. Speciale nadruk zal worden gelegd op de ontwikkeling van het uitkeringsvolume en de arbeidsparticipatie van betrokkenen. De recente ontwikkelingen kunnen echter niet los worden gezien van de historie. Nederland heeft lang geworsteld met aanzienlijke problemen met de arbeidsongeschiktheidsregelingen, in het bijzonder met de WAO. Begin jaren '90 werd over de WAO gesproken als “de open zenuw van de Nederlandse samenleving”. Deze kwalificatie was te danken aan de schijnbaar onbeheersbare ontwikkeling van het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen en het politieke en maatschappelijke onvermogen om daar echt verandering in aan te brengen. In het buitenland werd de term “Dutch disease” weer van stal gehaald, vanwege het verhoudingsgewijs uitzonderlijke hoge aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen in ons land.¹ De Dutch disease had weinig te maken met de gezondheidstoestand van Nederlanders. De Jong (2004) stelt: “tot 1987 hadden we de meest soepele, de meest genereuze en de breedst gedefinieerde arbeidsongeschiktheidsverzekering ter wereld”. Tegen het eind van de jaren '80 groeide de overtuiging dat er wat moest gebeuren en dat de problemen voor een deel te maken hadden met de manier waarop de arbeidsongeschiktheidsregelingen werden uitgevoerd. Er werd een parlementaire enquête ingesteld naar de uitvoering van de werknemersverzekeringen. De Commissie Buurmeijer kwam in september 1993 met een zeer kritisch rapport.² Kort samengevat hadden de uitvoerders de wettelijke taak om het uitkeringsvolume te beheersen, veronachtzaamd. De werknemersverzekeringen werden wel rechtmatig, maar niet doelmatig en doeltreffend uitgevoerd. Dat had ook te maken met een gebrek aan kostenconfrontatie bij de betrokken actoren. De conclusies van de parlementaire enquête werden breed onderschreven in het parlement en vormden de opmaat voor een reeks van hervormingen in de arbeidsongeschiktheidsregelingen, zowel in de uitvoering, als in de regelingen zelf.³ De Ziektewet werd voor veruit de meeste werknemers vervangen door een loondoorbetalingsverplichting voor werkgevers in de Wet uitbreiding loondoorbetalingsverplichting bij ziekte (Wulbz) in 1996 (voorafgegaan door de Wet

* Hoogleraar economie en bijzonder hoogleraar sociale zekerheid, Universiteit Leiden. Deze tekst is een schriftelijke uitwerking van een inleiding tijdens het symposium “Op weg naar een inclusieve arbeidsmarkt”, SCP, Den Haag, 15 oktober 2010.

¹ De kwalificatie Dutch disease werd eerder gebruikt in verband met de consumptieve aanwending van de stijgende aardgasbaten, met negatieve consequenties voor de Nederlandse economie.

² Tweede Kamer, 1992-1993, 22 730, nrs. 7-8.

³ Zie ook De Beer et al (2010), die drie decennia van hervormingen beschrijven, waaronder ook de veranderingen in de uitvoeringsorganisatie.

terugdringing ziekteverzuim in 1994). Hierdoor werden de prikkels voor werkgevers om verzuim te voorkomen en reïntegratie van zieke werknemers te bevorderen aanzienlijk versterkt. In 2004 werd de loondoorbetalingsverplichting zelfs verlengd van één naar twee jaar (wet VLZ). De Wet Terugdringing beroep op arbeidsongeschiktheidsregelingen (TBA) uit 1993 bracht een strengere arbeidsongeschiktheids criterium en beperkte hoogte en duur van de WAO-uitkering voor nieuwe gevallen. In 1998 werd een premiedifferentiatie voor werkgevers geïntroduceerd met de wet Pemba, wederom met het oog op een betere kostenconfrontatie. Ten slotte bracht de Wet Verbetering Poortwachter (WVP) in 2002 zwaardere verplichtingen voor werkgever en werknemer ten aanzien van inspanningen voor preventie van langdurig verzuim en reïntegratie. Aldus is een combinatie van sterkere prikkels (met name voor werkgevers) en strengere eisen ingezet om te komen tot een betere volumebeheersing en een meer activerend systeem.

Totstandkoming van de WIA

Ondanks deze reeks van veranderingen meende het tweede paarse kabinet rond de eeuwwisseling dat de aanpak van arbeidsongeschiktheid fundamenteel anders zou moeten. De Commissie-Donner werd ingesteld om plannen hiervoor te ontwikkelen. Het belangrijkste voorstel van de Commissie-Donner was om de toegang tot de WAO te beperken tot volledig en duurzaam arbeidsongeschikten (Adviescommissie Arbeidsongeschiktheid, 2001). Daarna zijn er twee SER-adviezen (2002 en 2005) over een nieuwe WAO uitgebracht. Tezamen hebben deze drie rapporten de basis gevormd voor de wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen (WIA) die in 2006 in werking is getreden. De filosofie achter deze nieuwe regeling is inderdaad fundamenteel anders dan bij de WAO: in plaats van de nadruk op het verzekeren van inkomensverlies als gevolg van arbeidsongeschiktheid komt de nadruk te liggen op het bevorderen en benutten van arbeidsgeschiktheid. Een uitkering oude stijl is nog slechts weggelegd voor de volledig (afgebakend op meer dan 80%) en duurzaam arbeidsongeschikten. Die vallen onder de Inkomensvoorziening Volledig Arbeidsongeschikten (IVA). De niet duurzaam of niet volledig arbeidsongeschikten (afgebakend op 35-80%) vallen onder de Werkhervattingsregeling Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten (WGA). Na een loongerelateerde uitkering die vergelijkbaar is met de WW volgt ofwel een loonsuppletie van 70% als betrokkene minstens 50% van zijn of haar restcapaciteit benut, ofwel een aanzienlijk lagere vervolguutkering. Dit systeem, geadviseerd door de SER, zorgt er voor dat werken loont: de combinatie van loon met suppletie leidt tot een aanzienlijk hoger inkomen dan alleen een uitkering. In de WGA blijft de premiedifferentiatie gehandhaafd. Verder moet worden vermeld dat in de aanloop naar de WIA de toelatingseisen tot de WAO (WIA) al werden aangescherpt (het nieuwe Schattingsbesluit in 2004). Onderdeel van het SER-Advies was ook dat de uitkering voor duurzaam en volledig arbeidsongeschikten zou moeten worden verhoogd naar 75%. Dit punt was ingebracht door de vakbeweging die dit nodig had om de achterban te laten instemmen met een verder toch aanzienlijk strengere regelgeving. Critici vreesden voor een aanzuigende werking van een hogere uitkering, maar dat ligt bij deze groep – volledig en duurzaam arbeidsongeschikten – minder voor de hand. Het UWV (2010) laat zien dat de instroom in de IVA vooral wordt gekenmerkt door ernstige ziektebeelden. Het kabinet is overigens

pas akkoord gegaan met de verhoging van de IVA-uitkering, nadat bleek dat de instroom in de nieuwe regeling lager was dan verwacht.

Is de WIA een succes?

Het belangrijkste doel van de hervorming van de WAO was om het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen te beperken. Het ligt dus voor de hand om vooral te kijken naar de ontwikkeling van de instroom (nieuwe uitkeringen). De jaarlijkse instroom in de WAO bedroeg gedurende een lange periode circa 100.000 mensen. De instroom in de WIA bedroeg in het meest recente jaar (2009) 29.000 (UWV, 2010). Daarvan is 8.000 instroom in de IVA en 21.000 instroom in de WGA. De instroom is dus maar liefst 71% lager dan destijds in de WAO. Dat is een opvallend succes. Met name de instroom in de IVA is aanzienlijk lager dan verwacht.⁴ Er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar de oorzaken van deze sterk gedaalde instroom. Zo schatten Van Sonsbeek en Gradus (2010) dat de daling van 71% als volgt kan worden verklaard: 13% door de invoering van premiedifferentiatie, 22% door de aanscherping van verplichtingen in het kader van de WVP, 13% door de strengere keuring (het nieuwe Schattingsbesluit) en 23% door de WIA. Anders gezegd: twee derde van de daling van de instroom kan worden toegerekend aan maatregelen die al vóór de invoering van de WIA waren genomen en een derde kan worden toegerekend aan de WIA. Ander onderzoek (Berendsen et al, 2007) duidt ook op een flink drukkend effect van de verlenging van de loondoorbetaling VLZ) op de instroom. Hoe dan ook, duidelijk is dat de invoering WIA zelf maar voor tamelijk beperkt deel de daling van de instroom verklaart. Ook de eerdere maatregelen hebben daar substantieel aan bijgedragen. De WIA kan dus het best worden gezien als het sluitstuk van het hervormingsproces van de WAO.

Er kunnen echter nog wel enige kanttekeningen worden geplaatst.

Ten eerste vertoont de instroom in de WIA wel een stijgende tendens: van 22.000 in 2007 naar 29.000 in 2009 en voor 2010 wordt een instroom van 34.000 verwacht. Het UWV (2010) noemt een aantal structurele factoren voor deze toename, waaronder de stijgende gemiddelde leeftijd van de beroepsbevolking (de kans op arbeidsongeschiktheid neemt toe met de leeftijd) en het stijgende aandeel van vrouwen in de beroepsbevolking (vrouwen hebben een hogere kans op arbeidsongeschiktheid dan mannen). Verder neemt in de WGA de instroom van flexwerkers flink toe.

Ten tweede vertoont de uitstroom een minder gunstig beeld dan de instroom. De herbeoordeling van WAO-ers die de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden heeft in 20% van de gevallen geleid tot stopzetting van de uitkering. Maar afgezien daarvan blijkt uitstroomverhoging veel moeilijker te realiseren dan instroomverlaging (Van Sonsbeek en Gradus, 2010).

Uiteraard zijn er nog wel meer aspecten van de WIA voor discussie vatbaar. Zo is de uitvoering van de WGA nogal complex, mede omdat niet gekozen is voor een publieke of een private uitvoering, maar voor een hybride broddelwerk. De SER pleitte destijds voor een private uitvoering, mede omdat de verantwoordelijkheid voor loondoorbetaling bij ziekte, de arbodienstverlening en de reïntegratie ook bij private partijen ligt. Een meer intergale verantwoordelijkheid is beter uit oogpunt van schadelastbeheersing en uitvoeringskosten. Omdat echter private uitvoering tot een tijdelijke premieverhoging zou

⁴ Het kabinet stelde als voorwaarde voor verhoging van de uitkering naar 75% dat de instroom in de IVA niet hoger dan 25.000 zou bedragen. Dat werd destijds als een scherpe voorwaarde gezien.

leiden⁵ heeft het kabinet besloten dat werkgevers kunnen kiezen voor private uitvoering of publieke uitvoering door het UWV. Dat leidt tot merkwaardige gevolgen: sindsdien moet het UWV een kunstmatig hoge premie hanteren om te zorgen voor een level playing field met verzekeraars. Verder dreigen de financiële prikkels in de WGA te worden afgezwakt doordat in een toenemend aantal cao's afspraken zijn gemaakt over private WGA-hiaatverzekeringen. Deze verzekeringen dekken de inkomensterugval indien nog slechts recht op de lagere vervolguutkering bestaat. Daarmee wordt dus de versterking van de participatieprikkels die de wetgever beoogde weer afgezwakt. Een vergelijkbare situatie deed zich voor na de invoering van de Wet TBA, toen de WAO-hiaatverzekeringen werden geïntroduceerd.

Deze en andere kanttekeningen⁶ nemen niet weg dat het hervormingsproces van de WAO onmiskenbaar succesvol is geweest. Nederland wordt door de OESO (2008) zelfs ten voorbeeld gesteld voor het succesvolle hervormingsbeleid op dit terrein. De Dutch disease lijkt genezen.

Verdere hervorming?

Voorjaar 2010 hebben ambtelijke heroverwegingswerkgroepen voor een groot deel van de collectieve uitgavenprogramma's bezuinigingsopties naar voren gebracht, met als opdracht om 20% op de bestaande uitgaven te bezuinigen. De werkgroep Op afstand van de arbeidsmarkt (2010) heeft gekeken naar besparingsopties voor de WIA en de Wajong. De belangrijkste besparingsoptie die de werkgroep voor de WIA noemt, vraagt (her)invoering van het onderscheid tussen beroepsgerelateerde arbeidsongeschiktheid (risque professionnel) en niet-beroepsgerelateerde arbeidsongeschiktheid (risque social). Voor arbeidsongeschiktheid door omstandigheden in de privésfeer – ziekte die los staat van het werk, een ernstig ski-ongeluk en zo meer – komen twee opties in beeld. De eerste is dat de uitkering wordt verlaagd naar het niveau van de Algemene Ouderdomswet. Dit is een uitkering op het niveau van het sociaal minimum, zonder middelentoeft. De andere optie is dat de duur van de uitkering bij arbeidsongeschiktheid door het risque social wordt beperkt tot vijf jaar, waarna een uitkering op bijstandsniveau volgt, met inkomenstoetst, maar zonder vermogenstoetst. De hier bedoelde variant zou een forse besparing van 1,4 miljard euro opleveren.

Eén van de praktische problemen met deze opties is dat het onderscheid tussen risque professionnel en risque social lastig te maken is. Problemen met het bewegingsapparaat of psychische problemen kunnen zowel worden veroorzaakt door het werk als door oorzaken daar buiten. In landen die dit onderscheid bij de arbeidsongeschiktheidsverzekering maken wordt het risque professionnel meestal beperkt tot een klein aantal duidelijk omschreven beroepsziekten. In dat geval blijft er in de benadering van de werkgroep nog slechts een zeer beperkte loongerelateerde arbeidsongeschiktheidsverzekering over. Zo'n fundamentele ingreep ligt niet direct voor de hand, gezien de vele recente hervormingen en nu de instroom in de WIA, en daarmee het aantal ontvangers van een arbeidsongeschiktheidsuitkering, veel beter wordt beheerst (Goudswaard, 2010).

⁵ De zogeheten "rentehobbel" die wordt veroorzaakt doordat verzekeraars rentedekking (een vorm van kapitaaldekking) moeten hanteren.

⁶ Zie voor een kritische analyse Klosse (2005).

De werkgroep noemt in het kader van de WIA nog enkele andere opties, waaronder een verlaging van de uitkering voor volledig en duurzaam arbeidsongeschikten van 75 naar 70 procent van het laatstgenoten loon. Daarmee zou structureel 250 miljoen euro worden bespaard. Verder wordt als mogelijkheid genoemd het beperken van de loonaanvulling bij gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid tot diegenen die hun volledige resterende verdien capaciteit inzetten (op dit moment is de eis dat minimaal de helft van de verdien capaciteit wordt benut). Daarmee wordt 150 miljoen euro bespaard. Deze laatste maatregel zou op zichzelf activerend kunnen werken, maar het is de vraag hoeveel gedeeltelijk arbeidsongeschikten daadwerkelijk hun volledige restcapaciteit kunnen inzetten. Als het hier slechts om een kleine groep zou gaan, dreigt de stimulerende werking van de loonaanvulling juist weer geringer te worden. Al met al lijken verdere ingrijpende hervormingen van de WIA niet voor de hand te liggen.

Wajong

De ontwikkelingen bij de Wajong vertonen juist het omgekeerde beeld. De instroom in deze regeling is de afgelopen periode sterk toegenomen. Sinds de eeuwwisseling is de instroom ongeveer verdubbeld tot thans circa 17.000 mensen per jaar (UWV, 2010). De uitstroom (het aantal beëindigingen) is met 4000 relatief laag. Het totale aantal uitkeringsontvangers bedraagt nu bijna 200 duizend en het zal, bij ongewijzigd beleid, naar schatting oplopen tot 400 duizend in 2040. Dat is niet alleen in economisch en budgettair opzicht, maar ook in sociaal opzicht een groot probleem. De Wajong vertoont kenmerken die erg lijken op die van de 'oude' WAO. De regeling is in verhouding toegankelijk, met tamelijk vage toelatingscriteria en weinig aandacht voor participatiemogelijkheden van de aanvragers. Van de Wajongers werkt ongeveer 25%, waarvan circa 10% in reguliere arbeid. Schattingen van het UWV geven aan dat circa 60% van de Wajongers – met begeleiding – zou kunnen werken.

De SER (2007) heeft aangegeven dat een hogere arbeidsparticipatie van jongeren met een beperking een hoge prioriteit moet hebben. Een uitgebreid advies mondde uit in maar liefst 61 aanbevelingen aan diverse betrokken actoren, waaronder overheid, werkgevers, onderwijsinstellingen en Wajongers zelf. Enkele van de belangrijkste aanbevelingen zijn:

- Meer aandacht in het onderwijs (voor betrokkenen meestal speciaal onderwijs en praktijkscholen) voor de kwalificaties van leerlingen en een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt.
- Een opleidings- en participatieplan op basis van op het individu toegespitste begeleiding en ondersteuning (individueel maatwerk).
- Bevordering van doorstroming uit de WSW en creëren van meer werkervaringsplaatsen en stages.
- Een persoonlijk reïntegratiebudget, om te voorkomen dat betrokkenen met meerdere financieringsstromen en loketten te maken krijgen.

Overigens leverde het SCP-onderzoek (Jehoel Gijsbers, 2010) onder meer de belangrijke bevinding op dat voor Wajongers het houden van werk een nog groter probleem vormt dan het vinden van werk.

Het vorige kabinet heeft, mede naar aanleiding van het SER-Advies de Wajong aangepast. Per 1 januari 2010 kent de nieuwe Wajong een uitkering voor volledig en duurzaam arbeidsongeschikten en aparte meer activerende regelingen voor jongeren die school of studie volgen (de studieregeling) en voor jongeren die kunnen werken (de werkregeling).

Verder moet er voor jongeren met een beperking een participatieplan komen, waarbij wordt gekeken wat iemand nog kan en welke ondersteuning nodig is. Het kabinet verwachtte dat deze veranderingen zouden leiden tot een daling van de instroom in de Wajong met 10%. Hoewel de cijfers over 2010 nog niet definitief zijn lijkt de instroom inderdaad wat af te nemen.⁷ Maar ook met een daling van de instroom met 10% loopt het aantal Wajong-uitkeringen nog steeds hard op. De aanpassingen lijken dus nog niet voldoende.

Het regeerakkoord

In het regeerakkoord van VVD en CDA (2010) is afgesproken om de Wajong samen te voegen met de bijstand (de WWB) en met de sociale werkvoorziening (WSW). Onder meer de heroverwegingswerkgroep Op afstand van de arbeidsmarkt (2010) heeft deze optie eerder naar voren gebracht. Een argument hiervoor is dat de verschillen in regelingen en polisvoorwaarden voor mensen met een wat grotere afstand tot de arbeidsmarkt moeilijk te rechtvaardigen zijn. De gemeenten worden, net als nu voor de bijstand en de sociale werkvoorziening, financieel verantwoordelijk. Achterliggende gedachte is dat zo een meer samenhangend beleid van de grond komt, waarbij de uitvoerder een prikkel krijgt om op de kosten te letten. Het volledig financieel verantwoordelijk maken van de gemeenten voor de verstrekking van bijstandsuitkeringen leverde volgens evaluatieonderzoek een structurele daling van het aantal bijstandsklanten van circa 10 procent op, in vergelijking met de situatie dat de WWB niet zou zijn ingevoerd (Bosselaar et al, 2007). Wel was sprake van afwenteling van de WWB naar de Wajong. De Wajong komt immers niet ten laste van de gemeenten, maar van het Rijk. Dat verklaart een deel van de toegenomen instroom in de Wajong. Bij bundeling van de genoemde regelingen op gemeentelijk niveau zou deze vorm van afwenteling niet langer aan de orde zijn. In deze situatie zouden voor alle betrokken uitkeringsontvangers de regels van de bijstand gelden. Dat komt neer op een flinke versobering van de Wajong, die nu gunstiger polisvoorwaarden kent. De Wajong zou in de plannen van de coalitie wel moeten blijven bestaan voor volledig en duurzaam arbeidsongeschikten. Deze aanpak komt overeen met de Inkomensvoorziening voor volledig arbeidsongeschikten (IVA) als onderdeel van de WIA. Hiervoor wordt een structurele bezuiniging van 0,9 miljard ingeboekt.

Voor arbeidsgehandicapten met een beperkte verdien capaciteit wordt zo veel mogelijk ingezet op reguliere arbeid met behulp van loondispensatie. Dat geldt ook voor de nieuwe instroom van WSW'ers. Bij loondispensatie moet de loonwaarde (productiviteit) van betrokkene worden vastgesteld. Deze loonwaarde wordt betaald door de werkgever en dit bedrag wordt vanuit de bijstand aangevuld tot maximaal het minimumloon. Er blijven regelingen voor begeleid werken en voor persoonlijke voorzieningen, maar overigens worden de re-integratiemiddelen sterk beperkt. Dit is een kwetsbaar punt. De coalitiepartners verwachten dat gemeenten hun budgetten effectiever kunnen gaan inzetten en kosten besparen. Het is echter zeer twijfelachtig of – ondanks het voordeel van de integrale financiële verantwoordelijkheid – de uitvoering van de Wajong werkelijk goedkoper kan worden als die door honderden gemeenten zal moeten worden gedaan, die daarvoor thans de benodigde expertise nog niet hebben. Het is op zichzelf

⁷ Het UWV (2010) wijst er op dat er bij een nieuwe wet, zoals ook bij de nieuwe Wajong, opstarteffecten zijn, die het beeld in het begin verstoren.

logisch dat getracht wordt de enorme instroom in de Wajong (en in mindere mate de WSW) in te dammen, maar het sociale en economische belang is vooral om mensen met een beperking daadwerkelijk in reguliere arbeid in te schakelen. En daarvoor is veel meer nodig. Het SCP onderzoek (2010) laat dit duidelijk zien.

Referenties

- Adviescommissie Arbeidsongeschiktheid (2001), *Werk maken van arbeidsgeschiktheid*, Den Haag.
- Beer, P.T. de, N.M. van Gestel en M.J.S.M. van der Meer (2010), 'Sociale Zekerheid', in: C.A. de Kam en A.P. Ros (red.), *Jaarboek Overheidsfinanciën 2010*, Sdu Uitgevers, Den Haag, pp. 49-67.
- Berendsen, E., H. Mulders en J. van Loo (2007), 'Het eerste jaar WIA', *Economisch Statistische Berichten*, 4505, 9 maart, pp. 132-135.
- Bosselaar, H., D. Bannink, C. van Deursen, en W. Trommel (2007), *Werkt de WWB? Resultaten van de ontwikkeling van nieuwe verhoudingen tussen Rijk en gemeenten*, Beleidsdoorlichting begroting SZW, Den Haag.
- Goudswaard, K.P. (2010), 'Brede heroverweging sociale zekerheid en arbeidsmarkt', *Tijdschrift voor Openbare Financiën*, 42 (2), pp. 92-100.
- Jehoel-Gijsbers, G., red., (2010), *Beperkt aan het werk. Rapportage ziekteverzuim, arbeidsongeschiktheid en arbeidsparticipatie*, SCP, CBS, TNO, Den Haag.
- Jong, Ph. de (2004), 'De WAO, 1967-2006', *Tijdschrift voor Politieke Economie*, 26 (1), pp. 4-26.
- Klosse, S. (2005), 'Van WAO naar WIA: een verantwoorde omslag?', *Sociaal Recht*, 7/8, pp. 247-257.
- OECD (2008), *Sickness, disability and work: breaking the barriers*, volume 3, OECD, Paris.
- Regeerakkoord VVD-CDA (2010), *Vrijheid en verantwoordelijkheid*, Den Haag
- Sociaal-Economische Raad (2002), *Werken aan arbeidsgeschiktheid*, Advies 04/02, Den Haag
- Sociaal-Economische Raad (2005), *Verdere uitwerking WAO-beleid*, Advies 02/05, Den Haag
- Sociaal-Economische Raad (2007), *Meedoen zonder beperkingen*, Advies 07/06, Den Haag
- Sonsbeek, J-M van, en R.H.J.M. Gradus (2010), 'De beleidsmaatregelen voor de WAO gekwantificeerd', *Economisch Statistische Berichten*, 4594, 1 oktober, pp. 586-588.
- UWV (2010), *Kwartaalverkenning 2010*, III en IV, Amsterdam.
- Werkgroep *Op afstand van de arbeidsmarkt* (2010), *Rapport brede heroverwegingen 9*, Ministerie van Financiën, Den Haag.